

Herdenken in bezettingstijd

LEIDEN - De Spaanse aftocht bij Leiden wordt al sinds het einde van de zestiende eeuw herdacht. En met de oprichting van de 3 October Vereeniging in 1886 gebeurt dat elk jaar ook met een groots volksfeest. Sindsdien is Leidens Ontzet in slechts twee perioden niet met toeters en bellen gevierd: tijdens de Eerste Wereldoorlog, uit respect voor de situatie in de landen om ons heen, en tijdens de Tweede Wereldoorlog, omdat de Duitsers deze vorm van vaderlandsliefde gevaarlijk vonden. Maar daar trokken de Leidenaren zich maar ten dele wat van aan.

Goed, in de oorlogsjaren is er geen kermis in Leiden op 3 oktober. En ook geen optocht. Wel wordt elk jaar de traditionele herdenkingsdienst in de Pieterskerk gehouden. En die worden aanzienlijk beter bezocht dan in de jaren voor of na de oorlog. Leidenaar H. de Wilde, die tijdens de oorlogsjaren een dagboek bijhoudt, schrijft over de eerste 3 oktober in bezettingstijd dat de dag in stilte is voorbijgegaan. Behalve in de Pieterskerk, waar dominee Ottenvanger bevlogen predikt over het beleg en ontzet. 'De geschiedenis van de Spanjaarden en glibbers kan zo worden getransporteerd in die van de Mofen en NSB'ers', tekent De Wilde op.

De diensten in de Pieterskerk zijn de enige vorm van herdenking van de historische bevrijding van Leiden die de Duitsers toestaan. En daar maken de Leidse dominees flink misbruik van. In 1941 sluit dominee Touw zijn preek af met enkele coupletten van het Wilhelmus. En in 1944 buldert dominee Kelder tijdens zijn preek over het beleg en ontzet dat 'vrijheid voor geen geld te koop is'. De NSB-burgemeester De Ruyter van Steveninck die op de voorste bank zit, durft niet in te grijpen.

De herdenkingsdienst in de Pieterskerk is gedurende de oorlogsjaren de enige officiële gebeurtenis op 3 oktober. Maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat de

bevolking er niet op geheel eigen wijze bij stil staat. Elk jaar weer maken medewerkers van de Hortus namelijk in het geheim een bloemenkrans met rode, witte en blauwe linten die in de nacht van 2 op 3 oktober stiekem om het standbeeld van Van der Werf wordt gehangen. Er zijn elk jaar weer maar weinigen die die krans ook echt zien - de Duitsers zijn er telkens als de kippen bij omdat ding weg te halen - maar het verhaal gaat jaarlijks als een lopend vuurtje rond en daar put iedereen kracht uit.

Als gezegd zijn er geen optochten in de stad. Maar toch wordt de Leidse bevolking maar liefst twee keer getrakteerd op een alternatieve optocht. Althans, zo ervaren ze het zelf. Op 2 oktober 1942 vliegen er enkele escadrilles bommenwerpers bulderend over de stad. En het jaar erop vliegen er op 3 oktober ruim honderd bommenwerpers en begeleidende jachtvliegtuigen over Leiden.

En dan is er natuurlijk nog het traditiegetrouwe 'verzet door de maag': hutspot. De Duitsers kunnen natuurlijk een hoop verbieden, maar niet dat nagenoeg elke Leidenaar op 3 oktober hutspot bereidt. Een hap die in deze jaren nog meer betekenis heeft dan anders. Want de peen- en uienprut houdt tijdens de oorlogsjaren niet alleen de herinnering aan het verjagen van de Spanjaarden levend, maar ook de hoop dat de Duitsers op enig moment de stad en het land uitgeknikkerd zullen worden.